

Урок миру в рамках
5-го Саміу перших
леді та джентельменів

П'ятий Саміт
Перших Леді
та Джентльменів
ОСВІТА, ЩО МОДЕЛЮЄ СВІТ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

«ЗНІМКИ З УКРАЇНИ: НЕРОЗКАЗАНІ ІСТОРІЇ ПІДЛІТКІВ»

Віртуальна подорож, упродовж якої ми пропонуємо
“приміряти взуття” українських дітей, які живуть у
країні, де вже 12 років триває війна.

ЦЕЙ УРОК ПРО ТЕ...

як минає звичайний день
українських підлітків

що допомагає зберігати
себе й планувати своє
майбутнє під час війни

про що вони мріють і що
хочуть розповісти світу
про свою країну

Для кого?

Для учнів 14-18 років з різних країн світу, які хочуть більше дізнатися про Україну, війну, її причини і наслідки, про життя однолітків під час війни.

Яка тривалість уроку?

Від 45 хвилин до серії з кількох уроків – залежно від можливостей і побажань учителя.

Хто може проводити урок?

Учителі історії, географії, мов, філософії, етики; ментори, тьютори і класні керівники. А також українські підлітки, які перебувають під тимчасовим захистом за кордоном і навчаються там у школах.

Доступні мови

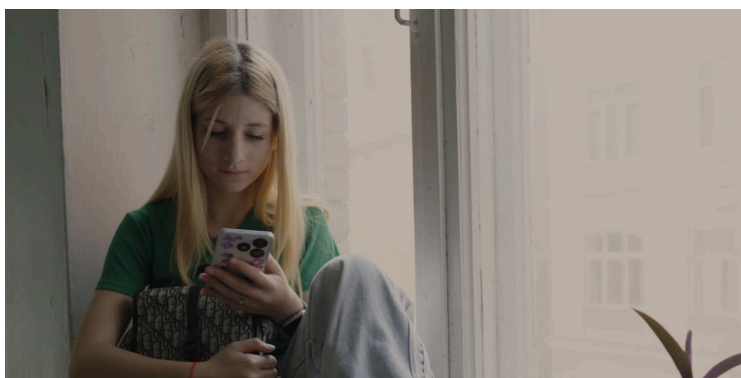
Українська, англійська, польська,
іспанська, німецька, французька

ЗМІСТ

- 04** **Загальні методичні рекомендації вчителям**
- 07** **Блок 1. Вступ**
Україна ближче, ніж здається.
- 12** **Блок 2. Відео 1**
Історія про депортацію і повернення додому.
“Приміряємо взуття Діани”.
- 16** **Блок 3. Відео 2**
Навчання під землею. Запоріжжя
“Ідемо до школи з Назарієм і Ориною”.
- 23** **Блок 4. Відео 3**
Втрата друга. Згуртованість. Сила команди.
- 29** **Блок 5. Активності для завершення уроку**
- 32** **Висновки**
- 33** **Для тих, кому цікаво дізнатися про Україну більше**

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВЧИТЕЛЯМ

Цей урок побудовано навколо трьох історій про підлітків, які мають різний досвід проживання війни. Усі вони з різних міст і селищ України. Усі відчують на собі наслідки обстрілів, обмеженого доступу до освіти, відсутності взаємодії з друзями, втрат і, разом із тим, як і будь-які підлітки в світі – радощів життя.

Вони слухають музику, знімають відео для Tik-Tok, грають в комп'ютерні ігри, мають домашніх улюбленців, і, звісно ж, мріють.

Вступити до коледжів або університетів, мати можливість вільно гуляти вулицями рідних міст, спати в своїх ліжках, а не в укриттях, подорожувати. Але щонайперше вони мріють про те, щоб закінчилася війна. І щоб ніхто з їх однолітків із інших країн ніколи не відчував на собі її наслідків.

Ці історії, попри прожитий недитячий досвід, світлі і щирі. Вони – не із заголовків новин і не з промов політиків, а розказані самими ж дітьми. Такими ж, які в Європі, Північній і Південній Америках, Азії, Африці і Австралії слухатимуть цей урок.

ЗАВДАННЯ УРОКУ

- ▶ Сприяти формуванню емпатії та співчуття через особисті історії підлітків.
- ▶ Допомогти учням замислитися над цінністю миру та безпеки у власному житті.
- ▶ Показати універсальність дитячих і підліткових мрій попри різний досвід і контексти.
- ▶ Стимулювати діалог у класі про те, що кожен може зробити для підтримки культури миру.

ГОЛОВНА МЕТА ЦЬОГО УРОКУ

– не лише ознайомити учнів з історіями підлітків з України, а й показати, що мир – це цінність, яку потрібно плекати щодня. Підтримка культури миру починається з малого: уміння слухати й чути одне одного, поважати відмінності, вирішувати конфлікти без агресії, вміти співчувати. Заохочуйте учнів ділитися власними прикладами того, як вони можуть будувати мир у своєму середовищі – у класі, в родині, у спілкуванні з друзями.

Нижче кілька рекомендацій, які допоможуть вам підготуватися до проведення уроку і адаптувати його під свої потреби.

1. Матеріал уроку досить об'ємний

Його можна або взяти цілком і спробувати охопити всі блоки, або обрати ті з них, які найбільше вам відгукуються і відповідають вашим професійним інтересам і інтересам ваших учнів.

2. Можна розбити на кілька занять

Урок легко структурується на 3–4 окремі частини, з якими можна працювати поступово. Це дає можливість більш глибоко осмислити теми.

3. Гнучкість у використанні

Ви можете адаптувати урок під конкретний клас: скоротити окремі частини, змінити порядок блоків, додати власні приклади чи питання для обговорення.

4. Чутливість до контексту

Якщо ви вважаєте, що якісь активності є надто сенситивними для ваших учнів, – пропустіть їх або замініть на інші.

5. Створіть безпечну атмосферу

На початку домовтеся з учнями про правила взаємоповаги, право не висловлюватися, якщо тема зачіпає особисто, і важливість уважного слухання.

6. Поеднуйте з іншими предметами

Цей урок можна інтегрувати в курси громадянської освіти, історії, літератури, етики чи навіть іноземних мов, щоб розширити контекст.

7. Заохочуйте творчість

Учням може бути цікаво висловити свої думки не лише словами, а й через малюнки, короткі тексти, пости для соцмереж, символічні жести підтримки миру.

8. Завершуйте позитивом

Обов'язково дайте простір для рефлексії та мрій учнів про майбутнє, акцентуйте на їхній ролі у творенні культури миру.

МИ ЗАВЖДИ ПОРУЧ ДЛЯ ВАШОГО ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ, ЗАПИТАНЬ І ВЗАЄМОДІЇ

PEACELESSON@SUMMITFLG.ORG

Щиро дякуємо за спільну роботу!

БЛОК 1

УКРАЇНА БЛИЖЧЕ, НІЖ ЗДАЄТЬСЯ...

Вступне слово вчителя/-льки

“Сьогодні ми поговоримо про країну, назва якої, я впевнений/-а, усім вам знайома з новин. Але я пропоную на годину відкласти все, що ви чули раніше, і здійснити подорож за лаштунки заголовків.

СКАНУЙТЕ
ВІДЕО ТУТ

ПЕРЕГЛЯД ПРОМО-ВІДЕО

Ми подивимося на цю країну не очима політиків чи журналістів, а очима ваших ровесників та людей, які щодня творять її майбутнє”.

АКТИВНІСТЬ. MENTIMETER / КАНООТ. «3 СЛОВА ПРО УКРАЇНУ» → ХМАРА СЛІВ.

Мета вправи

Зруйнувати дистанцію, відрефлексувати відео через пригадування, зафіксувати основні тези з нього й вибудувати асоціації з Україною.

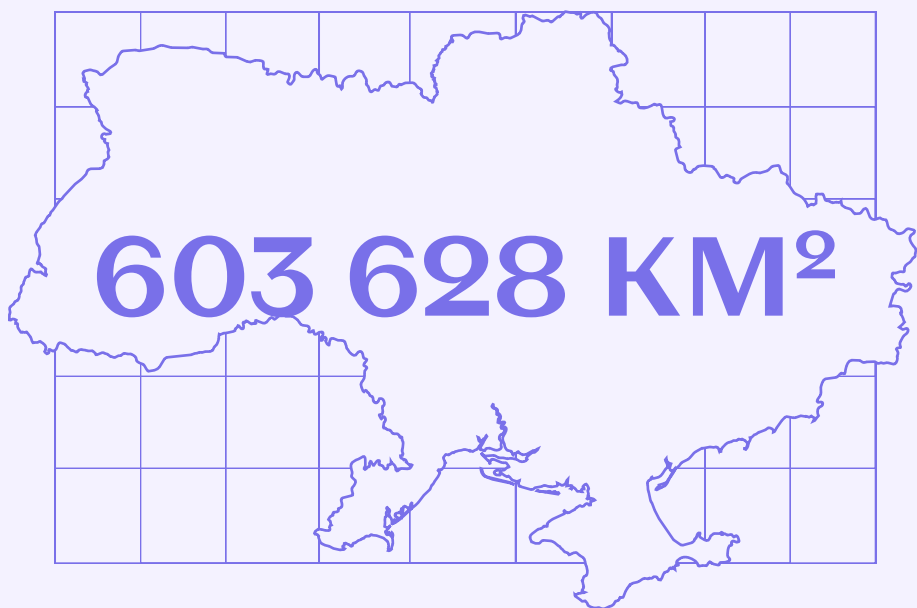
Після перегляду відео попросіть учнів й учениць назвати (записати через цифровий застосунок) три слова (словосполучення), які в них асоціюються з Україною.

Коментар учителя/-льки (за потреби)

Цифри і факти

(їх, як і блок “сучасний та історичний контекст”, учитель може використати для кращого пояснення України):

1. УКРАЇНА – НАЙБІЛЬША КРАЇНА ЄВРОПИ.

За площею (603 628 км²) Україна є найбільшою країною, що повністю розташована в Європі.

2. ЧОРНОЗЕМ – СКАРБ УКРАЇНИ.

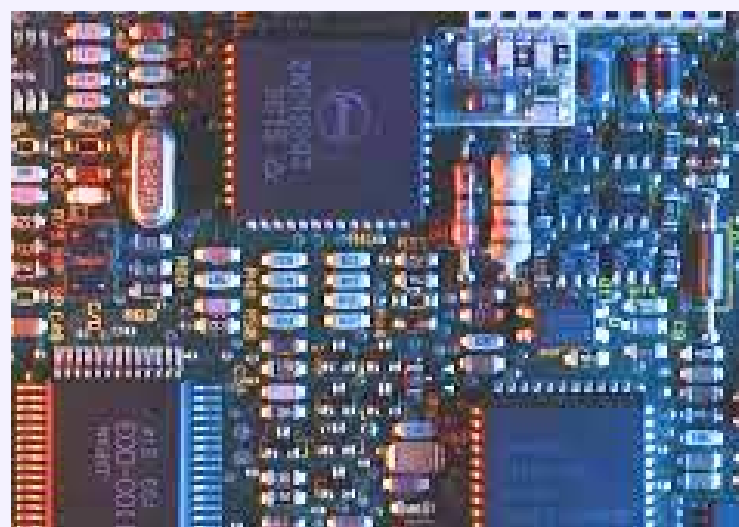
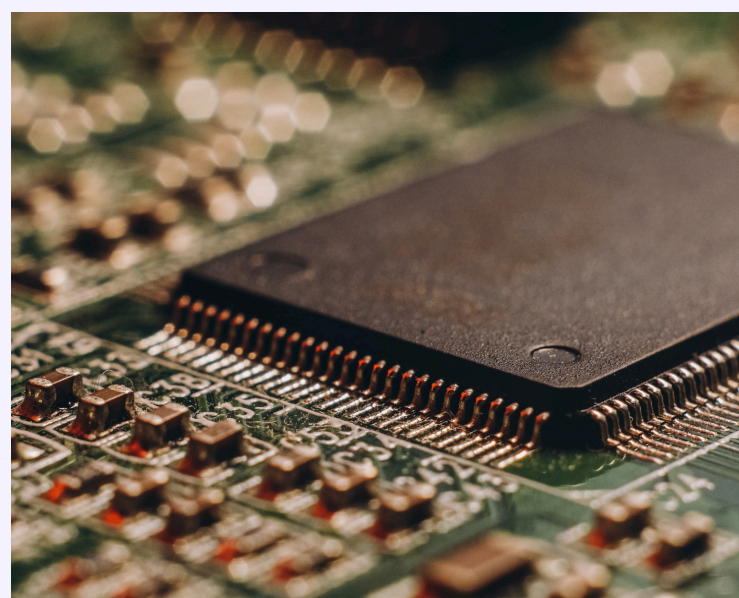
Україна володіє приблизно чвертю світових запасів чорнозему – найродючішого типу ґрунту.

Завдяки цьому вона є одним із провідних світових експортерів зернових та соняшникової олії, відіграючи критичну роль у забезпеченні продовольством мільйонів людей на планеті та стабільності світових ринків.

3. КЛЮЧОВА ЛАНКА У СВІТОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ ТЕХНОЛОГІЙ.

Україна є одним із найбільших у світі виробників та експортерів інертних газів, зокрема неону, який є незамінним компонентом для виробництва мікрочипів та напівпровідників.

До широкомасштабного вторгнення Росії в 2022-му році Україна забезпечувала до 70% світових поставок чистого неону, що робить її критично важливою ланкою для всієї глобальної індустрії електроніки – від смартфонів до автомобілів.

Сучасний та історичний контекст:

Ми живемо у світі постправди, у світі, де інформація поширюється дуже швидко, у світі, де часом важко відрізнити правду від брехні. **Уявімо, що аферисткою може бути ЦІЛА ДЕРЖАВА**, яка впродовж багатьох століть переконує світ, що іншої держави не існує, що інша держава є штучно створеним конструктом, історичною випадковістю. Як це? Нумо розбиратися.

У 2014 році Російська Федерація розпочала гібридну війну проти незалежної держави Україна, окупувавши частину її територій. У 2022 році Росія розпочала широкомасштабну війну проти України з метою знищити українську національну ідею, а Україну перетворити на слухняну проросійську колонію.

Для виправдання агресії проти України Володівір Путін вдався до вже відомого міфу : “Україна – це “молода держава”, яка випадково виникла після розпаду Советського Союзу, українці та росіяни мають спільну історію, тож їхні шляхи мають перетинатися”.

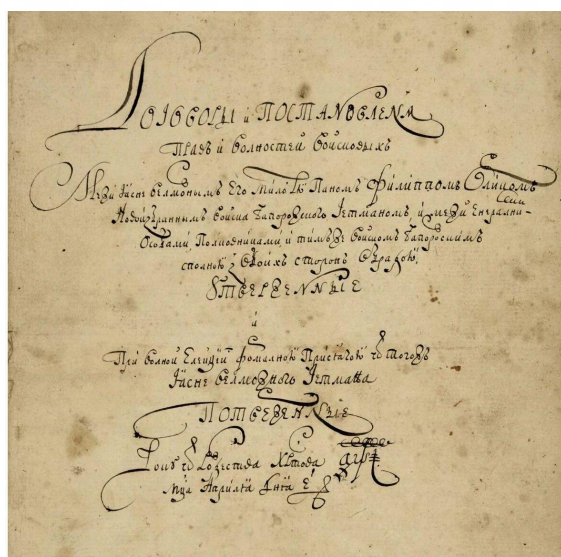
ЦЕ НЕПРАВДА, звернімося до історичних фактів. Історія української державності – це безперервний процес, який ми можемо простежити крізь століття.

РУСЬ-УКРАЇНА (IX-XIII СТ.)

У середньовіччі Київ був центром однієї з наймогутніших держав Європи – Русі-України. Ця держава охоплювала велетенські простори, і в X-XI ст. була чи не найбільшою в Європі. У 988 році київський князь Володимир запровадив християнство як єдину державну релігію Русі.

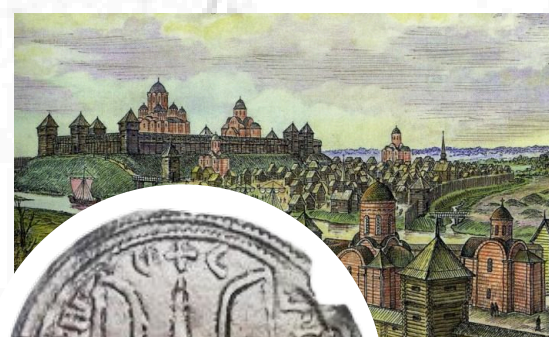
Що це дало? Передовсім християнство відкрило шлях до “шлюбної дипломатії”, коли діти київських князів укладали шлюби з дітьми європейських монархів (найбільш відома – Анна Ярославівна, дружина короля Франції Генріха I Капетінга).

The Constitution of Pylyp Orlyk (1710)

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА (1917-1921)

Перша світова війна призвела до розпаду імперій та виникнення національних держав. У 1917 році виникає Українська Народна Республіка, яка згодом проголошує власну незалежність. Утім, українська держава згодом була знищена Совецькою Росією, а Україна майже на 70 років опинилася під совецькою окупацією.

Silver coin of Volodymyr the Great with a Trident, which were minted in the last years of his life (989 – 1015)

ГЕТЬМАНЩИНА (XVI-XVIII СТ.)

Уже в XVII ст. державотворчий процес в Україні активізується. Так, у 1649 році виникає державне утворення, що мало назву “Гетьманщина”. Вона охоплювала значні етнічні території України. Унікальність Гетьманщини полягала в тому, що вона була побудована на засадах демократії, коли очільника держави та посадових осіб обирав народ, а в разі виникнення запитань до чинних тоді органів влади народ міг обрати іншу владу.

Сучасна Україна відродила свою незалежність у 1991 році внаслідок розпаду Совецького Союзу. Тож Україна не народилася на порожньому місці. Вона стала логічним завершенням століть боротьби. Кожен український підліток, який сьогодні виборює своє майбутнє, є спадкоємцем цієї довгої традиції.

The Act of Unification in Kyiv, on the unification of the Ukrainian People's Republic and the West Ukrainian People's Republic into a single unified state – January 22, 1919

Слово вчителя/-льки:

“Те, що ви бачите сьогодні – як Україна протистоїть агресії однієї з найбільших армій світу – це не диво. Це прояв характеру, що формувався століттями, і здатність знаходити рішення в екстремальних умовах.

Україна – це сучасна музика, яка збирає мільйонні перегляди на YouTube. Це кіно, яке здобуває нагороди на світових фестивалях. Це мода, мистецтво, багатовікова історія та дивовижна природа.

Тому, коли наступного разу ви почуєте назву «Україна», згадайте не лише про боротьбу. Згадайте про людей, які рухають світ уперед. Згадайте про підлітків, які під звуки сирен вчать іноземні мови, пишуть код і мріють про майбутнє”.

До БЛОК 2 «Приміряємо взуття Діани...»

БЛОК 2

ПРИМІРЯЄМО ВЗУТТЯ ДІАНИ...

Історія про депортацію і повернення додому.

Вступне обговорення з учнями й ученицями до відео 1.

Як ви розумієте слово “депортація”? Чи доводилося вам колись його чути? Можливо, ви можете навести приклади з історії?

 Коментар учителя/-льки:

Депортація – це примусове виселення або переміщення людей з місця їхнього постійного проживання, здійснене державними органами чи окупаційною владою.

КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ:

- ▶ вона завжди має примусовий характер (людей змушують покинути свій дім, часто під загрозою насильства чи покарання);
- ▶ зазвичай здійснюється без згоди самих людей;
- ▶ може мати політичні, етнічні, військові чи інші мотиви;
- ▶ у міжнародному праві депортацію цивільного населення під час війни вважають воєнним злочином.

Примусова депортація дітей – один із найжорстокіших воєнних злочинів. Римський статут Міжнародного кримінального суду (стаття 8) та Конвенція про запобігання злочину геноциду (стаття II) прямо визначають "насильницьку передачу дітей з однієї людської групи в іншу" як ознаку геноциду. Мета такого злочину – стерти ідентичність дитини, змусити її забути свою мову, культуру, родину та зрештою – саму себе.

Підводка до відео

Переглядаючи наступне відео, спробуймо «взути кеди Діани» – дівчини, яка повернулася з примусової депортації. Коли я кажу «взути кеди», я пропоную вам на кілька хвилин стати ближчими до досвіду конкретної людини – ніби опинитися в її взутті й пройти невеликий відрізок шляху.

Це метод уважного спостереження й емпатійного мислення: ми беремо лише те, що реально бачимо й чуємо з історії (слова, дії, дрібні деталі), і на їхній основі пробуємо відповісти на запитання «що для неї зараз важливо?», «що допомагає триматися?», «яке рішення вона прийняла і чому?»

ПЕРЕГЛЯД ВІДЕО

СКАНУЙТЕ
ВІДЕО ТУТ

Рефлексія після перегляду відео. Обговорення.

ПЕРЕГЛЯД ВІДЕО

1. Які емоції у вас викликала історія Діани та її братів і сестер?
2. Що спільного й відмінного між тобою і Діаною?
3. Що, на твою думку, було для неї найважчим під час депортації?
4. А що, навпаки, допомагало триматися?
5. Чи можна вважати депортацію Діани воєнним злочином? Чому?
6. Які права Діани були порушені й хто повинен нести за це відповідальність?
7. Як суспільство може допомогти підліткам, яких повернули після депортації?

Примітка: оберіть ті питання до обговорення, які вважаєте найбільш цікавими для вашого класу.

Довідка:

МАСШТАБ ЗЛОЧИНУ:

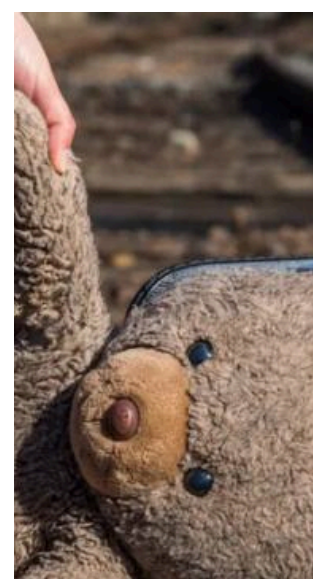
На сьогодні немає точних даних щодо кількості вивезених з України дітей. Російська Федерація стверджує про вивезення понад 700 000 українських дітей на свою територію, цинічно називаючи це "евакуацією".

700 тис. дітей – це як вивезти все населення країни Люксембург (учителі з різних країн світу можуть адаптувати під свою країну, навівши власний приклад). Україна ж верифікувала дані щодо 19 546 дітей, які були примусово депортовані. Ця прірва в цифрах підкреслює масштаб злочину, який ще належить розслідувати.

БОРОТЬБА ЗА ПОВЕРНЕННЯ:

станом на серпень 2025 року Україні вдалося повернути додому лише приблизно 1223 дитини. **Кожне повернення** – це надскладна спецоперація, яка триває місяцями й вимагає титанічних зусиль розвідки, дипломатів і міжнародних посередників.

МЕТОДИ ЗНИЩЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ:

дітей вивозять у так звані "табори перевиховання", де їм проводять інтенсивну антиукраїнську пропаганду, змушують вчити російський гімн та спотворену історію, лейтмотивом якої є міф про те, що "Україна – штучна держава".

Депортованих дітей віддають на всиновлення в російські сім'ї, часто змінюючи імена та прізвища, щоб назавжди обірвати зв'язок із батьківщиною.

Історичний контекст:

Те, що відбувається сьогодні, не є новим явищем. Це свідоме продовження багатосотрічної імперської політики Росії, де депортація завжди була перевіреним інструментом геноциду – методом "остаточного вирішення" національних питань. Російська держава, як у царській, так і в совєцькій та сучасній формі, неодноразово використовувала масові примусові переселення для знищення цілих народів, й українці та інші народи України відчували це на собі з особливою жорстокістю.

СЬОГОДНІШНІ ЗЛОЧИНИ Є ТОЧНИМ ПОВТОРЕННЯМ СОВЄЦЬКИХ ПРАКТИК.

Найбільш показовим прикладом є геноцид кримськотатарського народу.

18 травня 1944 року сталінський режим розпочав операцію "Сюргюнлік" (у перекладі "вигнання"). За три дні з Криму до віддалених районів Середньої Азії було вивезено практично все корінне населення – понад 200 000 кримських татар, кримчаків та караїмів переважно жінок, дітей та літніх людей.

Їх звинуватили в колабораціонізмі (у співпраці з нацистською Німеччиною), але справжня мета полягала в етнічній чистці стратегічно важливого Кримського півострова. Людей вантажили в товарні вагони без їжі, води та медичної допомоги.

Десятки тисяч з них, за різними оцінками – до 46% – загинули в дорозі або в перші роки заслання від голоду, хвороб та нелюдських умов. Услід за кримськими татарами в червні 1944 року з півострова були депортовані понад 37 000 греків, болгар та вірмен. Їхні домівки та майно були конфісковані й передані переселенцям з Росії.

Отже, насильницьке вивезення українських дітей сьогодні – це не випадковий воєнний злочин, а логічне продовження історичної політики Росії, спрямованої на геноцид українського народу. Мета залишається тією самою: стерти українську націю з лиця землі, почавши з її майбутнього – дітей.

Слово вчителя/-льки:

Дякую всім за обговорення. А тепер подивімося на ще одну несподівану опору українських підлітків у складні часи. Ідеться про освіту. "Взуваємо кеди" Назарія та Орини й ідемо до підземної школи Запоріжжя, щоб зрозуміти, як навчання перетворюється на практику стійкості».

БЛОК 3

НАВЧАННЯ ПІД ЗЕМЛЕЮ. ЗАПОРІЖЖЯ. «ІДЕМО ДО ШКОЛИ З НАЗАРІЄМ І ОРИНОЮ»

Вступне обговорення з учнями й ученицями до відео 2.

- Що відбувається під землею у ваших містах?
- Чому люди можуть спускатися під землю, окрім як скористатися метро?

Слово вчителя/-льки:

Що ти робиш, коли чуєш гучний звук на вулиці? Мабуть, просто визираєш у вікно. А що робити, коли звук сирени повітряної тривоги означає, що на твоє місто летить ракета, і в тебе є лише кілька хвилин, а іноді й секунд, щоб знайти безпечне місце? Коли твій дім, твоя школа, твоє улюблене кафе будь-якої миті можуть перетворитися на ціль, українці знайшли відповідь. І вона лежить глибоко під землею.

ЦЕ НЕ МЕТАФОРА.

Метрополітени у великих містах України, таких як Київ, Харків та Дніпро, від початку проектувалися не лише як транспорт, а і як надійні бомбосховища.

Наприклад, станція «Арсенальна» у столиці України, Києві, є однією з найглибших станцій метро у світі – її платформа знаходиться на глибині 105,5 метрів під землею! Це як поставити один на одного 30-поверховий хмарочос.

Станція метро "Арсенальна", м. Київ, Україна. Глибина - 105,5 м.

А тепер уявіть Запоріжжя. Це одне з найбільших міст України, красиве, сучасне, з населенням понад 700 000 людей. Воно розташоване всього за 30 кілометрів від лінії фронту. Що це означає на практиці? Час польоту російської ракети С-300 до Запоріжжя – усього 30 секунд.

ПОРАХУЙТЕ ДО ТРИДЦЯТИ.

Що ви встигнете зробити за цей час? Встати зі стільця? Написати повідомлення? Українські підлітки за ці 30 секунд мають встигнути врятувати своє життя. Ось чому для них спуститися під землю – це не вибір, а єдина можливість продовжувати вчитися, спілкуватися і просто жити.

 Зараз ми з вами побачимо і почуємо історії підлітків із підземних шкіл...

ПРО ПІДЗЕМНІ ШКОЛИ

СКАНУЙТЕ
ВІДЕО ТУТ

ПЕРЕГЛЯД ВІДЕО

Цифри і факти

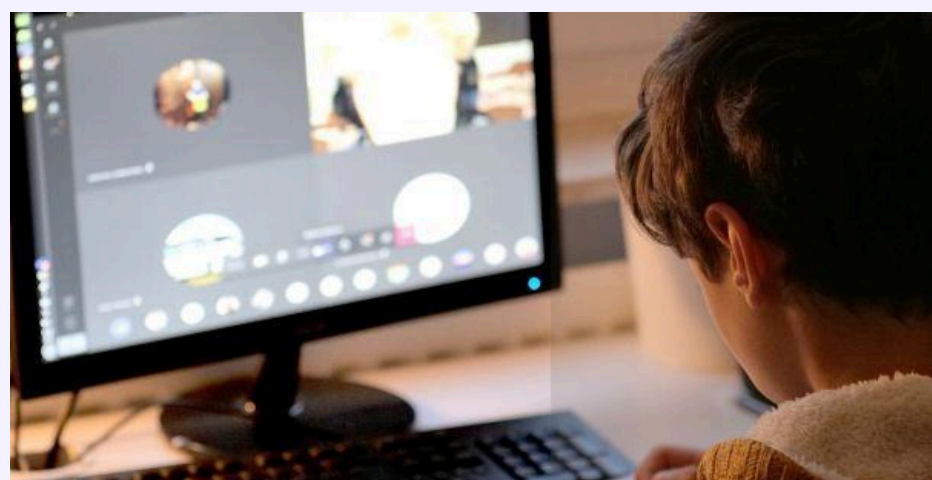
▶ ПОНАД 4000 ПОВІТРЯНИХ ТРИВОГ

пролунало з початку широкомасштабного вторгнення в Запоріжжі. Загальна їх тривалість перевищила 170 діб безперервного перебування в небезпеці.

▶ У МІСТІ ЖИВЕ ПРИБЛИЗНО 50 000 ШКОЛЯРІВ.

Через невпинні обстріли всі вони змушені були навчатися онлайн.

- Схожа ситуація і в іншому прифронтовому місті – Харкові. Щоб повернути дітям живе спілкування, у вересні 2023 року

МІСЬКА ВЛАДА ОБЛАДНАЛА 60 КЛАСНИХ КІМНАТ НА 20 СТАНЦІЯХ МЕТРО

Там навчаються понад 2200 учнів.

- У ТРАВНІ 2024 РОКУ В ХАРКОВІ ВІДКРИЛИ ПЕРШУ В УКРАЇНІ ПІДЗЕМНУ ШКОЛУ.

Вона збудована на глибині 6 метрів, має 20 класних кімнат і розрахована на 600 учнів. Це пряма відповідь на російський терор.

Рефлексія після перегляду відео. Обговорення.

1. Які емоції у тебе викликала історія Назарія й Орині?
2. Що було для тебе найбільш вражаючим у їхньому досвіді навчання в підземній школі?
3. Що в тебе спільного й відмінного з Назарієм і Ориною?
4. Чим відрізняється твій досвід навчання від їхнього?
5. Чи змінилося твоє уявлення про життя й навчання українських підлітків під час війни після перегляду відео?
6. Як тобі здається, що допомагає цим підліткам зберігати мотивацію та розвивати свої здібності навіть у складних умовах?
7. Які таланти чи риси характеру Назарія та Орини тебе надихнули найбільше?

Примітка: оберіть ті питання до обговорення, які вважаєте найбільш цікавими для вашого класу.

АКТИВНІСТЬ “РЮКЗАК УКРАЇНСЬКОГО ПІДЛІТКА”

Методичний коментар для вчителя/-льки:

Це завдання дозволяє учням й ученицям через конкретні предмети зрозуміти повсякденні реалії життя їхніх ровесників під час війни. Воно переносить фокус на найбільш близький підліткам досвід – шкільний рюкзак як простір особистої ідентичності, безпеки й адаптації до надзвичайних обставин. Порівняння зібраних рюкзаків із власними допомагає усвідомити як універсальність підліткового досвіду (усі носять телефони, зошити, особисті талісмани), так і специфіку життя під час війни (додаткові батареї, ліхтарики, документи).

Слово вчителя та інструкція до завдання:

Концепція “тривожного рюкзака” стала болісною реальністю для мільйонів українських родин після 24 лютого 2022 року.

Тривожний рюкзак – це набір найнеобхідніших речей, який передбачає документи, ліки, базові речі, іноді єдину іграшку для дитини – усе, що можна взяти за декілька хвилин до втечі від обстрілів.

Для українських підлітків рюкзак став не просто шкільним аксесуаром, а символом готовності до непередбачуваного, способом контролювати хоча б щось у хаотичному світі. Водночас цей рюкзак містить і звичайні підліткові речі – навушники для улюбленої музики, фотографії друзів, талісмани, що нагадують про нормальність і надію.

Уявіть, що ви допомагаєте українському підлітку зібрати рюкзак на звичайний шкільний день. Ваше завдання – обрати 8-10 предметів, які обов’язково мають бути в рюкзаку, враховуючи специфічний контекст життя підлітка в Україні.

Кожна група відповідатиме за створення рюкзака для підлітка з певної групи.

Ваше завдання:

- ▶ Скласти список із 8-10 предметів.
- ▶ Коротко пояснити, чому він є важливим саме в цьому контексті.
- ▶ Обов’язково пояснити, чому обрали саме ці предмети (враховуйте потреби підлітка: навчання, особиста гігієна, безпека, емоційна підтримка, технології).
- ▶ Ви можете використовувати список предметів, наданий нижче, або додати власні.

✂ СПИСОК-ПІДКАЗКА: ✂

свисток

запасні лінзи
або окуляри

ліхтарик

ковдра
або плед

пляшка
води

світло-
відбивачі

жетон
із прізвищем, ім'ям,
номером телефону

павербанк

улюблена
іграшка

ланч-бокс
із їжею

фотоапарат

парасолька

калькулятор

книжка

іграшка-
антистрес

набір
для першої допомоги
(бинт, пластр,
антисептик)

вологі
серветки

запасні
шкарпетки

улюблені
навушники

щоденник або
блокнот

настільні ігри

каремат

планшет/
ноутбук

Група 1: Рюкзак учениці з Києва

Контекст: Дівчина живе в столиці, навчається за гібридним форматом (частково онлайн, частково очно). Через постійні повітряні тривоги часто доводиться ховатися в метро або бомбосховищі.

Особливості, які потрібно врахувати:

- ▶ Необхідність мати речі для тривалого перебування в укритті.
- ▶ Поєднання онлайн- та офлайн-навчання.
- ▶ Пересування містом.

Група 2: Рюкзак учня з прифронтового міста

Контекст: Підліток живе в місті поблизу лінії фронту. Навчання відбувається переважно в підземних приміщеннях (наприклад, у спеціально обладнаних школах-укриттях). Характерні регулярні від'єднання електроенергії та інтернету.

Особливості, які потрібно врахувати:

- ▶ Безпека є найвищим пріоритетом.
- ▶ Обмежений доступ до світла та зв'язку.
- ▶ Психологічна підтримка в умовах постійного стресу.

Група 3: Рюкзак учениці із Заходу України

Контекст: Дівчина живе у відносно безпечному регіоні. До її школи та міста переїхало багато внутрішньо переміщених однокласників та однокласниць, і вона активно волонтерить, допомагаючи їм інтегруватися.

Особливості, які потрібно врахувати:

- ▶ Необхідність підтримки інших.
- ▶ Звичний формат навчання, але з новими соціальними викликами.
- ▶ Можливо, знадобляться речі для волонтерської діяльності.

Група 4: Рюкзак учениці-переселенки

Контекст: Дівчина переїхала з окупованої території або зруйнованого міста. Вона живе в новому місці, адаптується до нової школи та незнайомого оточення.

Особливості, які потрібно врахувати:

- ▶ Потреба в психологічній підтримці та комфорті.
- ▶ Створення відчуття стабільності.
- ▶ Адаптація до нових правил та соціального середовища.

Група 5: Рюкзак учня за кордоном

Контекст: Український підліток навчається в іноземній школі. Він біженець або емігрант, намагається зберегти зв'язок з Україною, адаптуючись до нового середовища та мови.

Особливості, які потрібно врахувати:

- ▶ Необхідність зберегти зв'язок з рідною культурою.
- ▶ Адаптація до відмінностей в освітніх системах.
- ▶ Долання мовного та культурного бар'єрів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОРІВНЯННЯ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Після того, як кожна група представить свій рюкзак, проведіть спільне обговорення.

1. Порівняйте списки:

- Що спільного в рюкзаках підлітків з різних регіонів та країн?
- Які предмети унікальні для кожного контексту?
- Чому, на вашу думку, виникли ці відмінності?

2. Порівняйте з власним рюкзаком:

- Які предмети у вашому рюкзаку такі само, як в українських школярів і школярок?
- Які предмети є унікальними для української ситуації (наприклад, свисток, ліхтарик, павербанк)?

3. Обговоріть:

- Що ці відмінності розповідають про життя підлітків в Україні під час війни?
- Які емоції та почуття викликає у вас це завдання?
- Як воно змінило ваше уявлення про щоденне життя українських школярів і школярок?
- Які предмети виявилися спільними для всіх рюкзаків, а які унікальними для української ситуації, і що це говорить про універсальність та особливість підліткового досвіду?

БЛОК 4

ВТРАТА ДРУГА. ЗГУРТОВАНІСТЬ.

Історія, яку ми зараз побачимо, – про дві суперсили, що вплетені в ДНК українців та українок: мистецтво самоорганізації та неймовірну винахідливість. Життя часто змушувало не чекати готових рішень, а створювати їх самим.

Це почалося з давнього звичаю – толоки. Коли не було ні будівельних компаній, ні кредитів, люди просто збиралися разом і знаходили спосіб, як збудувати хату для сусіда, використовуючи те, що було під рукою. Це і є винахідливість у дії.

Але найпотужніше ці риси проявлялися у важкі часи. Понад 400 років тому виникла Запорозька Січ. Це була не просто самоврядна республіка, створена вільними козаками. Вони були змушені бути винахідливими, щоб вижити: вони розробили унікальну тактику бою з використанням возів, що перетворювались на мобільну фортецю, і створили ефективну розвідку.

І ця традиція продовжувалась. Коли імперії забороняли українську мову, люди вигадували, як організувати таємні школи та друкарні в підвалах, щоб зберегти свою культуру.

АПОГЕЄМ ЦЬОГО СТАЛА РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ 2013-2014 РОКІВ.

На Майдані українська винахідливість розквітла по-новому. Люди придумували, як з підручних засобів нагодувати тисячі людей, як перетворити звичайні будівельні каски на символи опору і навіть витвори мистецтва, як організувати медичну допомогу там, де її не було.

Коли у 2014 році Росія розпочала гібридну війну проти України, ця енергія перетворилася на потужний волонтерський рух, де кожен ставав трохи інженером та логістом. Українці почали 3D-друкувати деталі для дронів, перетворювати цивільні пікапи на бойові машини і плести маскувальні сітки з усього, що траплялося під руку.

Тож підлітки-волонтери, яких ви побачите у відео, – це не просто активні діти. Вони є прямими спадкоємцями цієї великої традиції: не просто єднатися, а й знаходити креативні рішення в найскладніших ситуаціях.

Цифри і факти

ПРИБЛИЗНО 80% УКРАЇНЦІВ

брали участь у волонтерській діяльності, після лютого 2022 року, за даними соціології.

ЗА ПЕРШІ ПІВРОКУ ШИРОКОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

українці та українки задонатили на армію та гуманітарну допомогу більше, ніж за попередні 10 років.

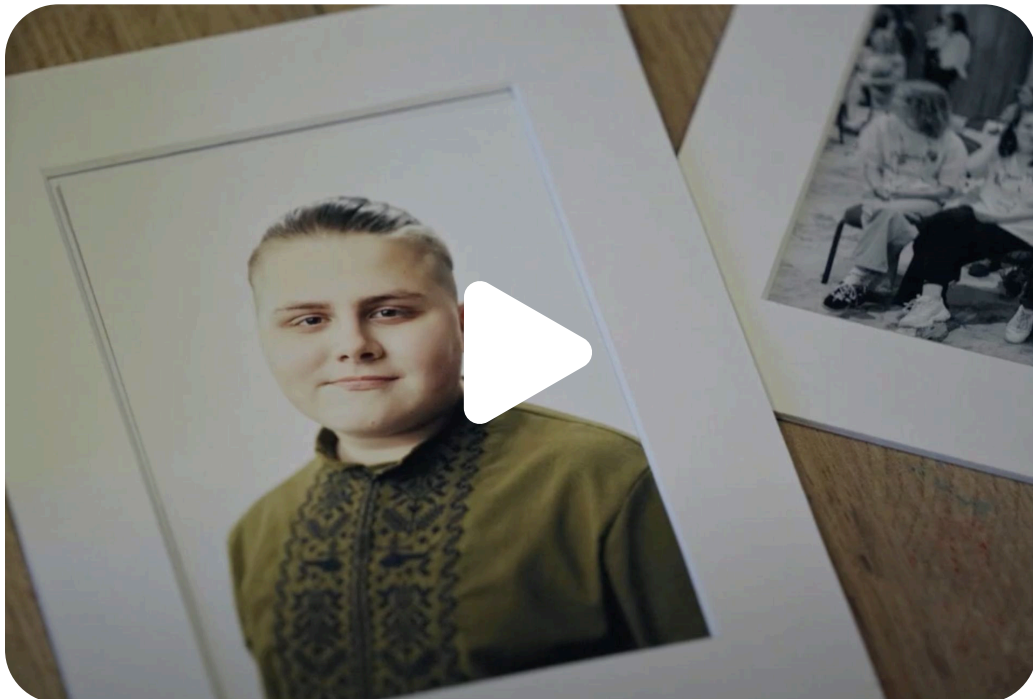
ВИНИКЛИ УНІКАЛЬНІ ПІДЛІТКОВІ ВОЛОНТЕРСЬКІ РУХИ.

Діти плетуть маскувальні сітки, виготовляють "окопні свічки", збирають кошти на дрони. 10-річний Сергій із Чернігова, співаючи на вулицях, зібрав для ЗСУ понад 1500\$.

Історія, яку ви побачите, – про те, як пам'ять про жертву російської агресії перетворюється на дію, що наближає перемогу.

ПЕРЕГЛЯД ВІДЕО ПРО ПІДЛІТКІВ, ЯКІ ВІДНОВЛЮЮТЬ ГРОМАДУ.

СКАНУЙТЕ
ВІДЕО ТУТ

ПЕРЕГЛЯД ВІДЕО

Рефлексія після перегляду відео. Обговорення.

1. Які почуття у вас виникли після перегляду історії цієї команди?
2. Який момент був для вас найважчим, а який, навпаки, надихнув найбільше?
3. Як ви думаєте, що допомогло підліткам залишитися разом після втрати друга?
4. Чому для них було важливо продовжити свою роботу в команді?
5. Які цінності проявилися в їхній поведінці: дружба, солідарність, відповідальність, сміливість? Чому це важливо для підлітків у будь-якій країні?
6. Які види підтримки від друзів або команди є для вас значущими у складні моменти?
7. Які «малі кроки» може зробити кожен з нас, щоб підтримати свого друга, коли йому/їй важко?

Примітка: оберіть ті питання до обговорення, які вважаєте найбільш цікавими для вашого класу.

Підводка до активності:

Щойно у відео ми побачили, як підлітки перетворюють пам'ять і втрату на дію – волонтерство, підтримку, винахідливі рішення. Тепер пропоную подивитися, як цю саму роль виконує мистецтво.

Перед вами – пост у соцмережі про мурал Бенксі в Бородянці (Київська область): прочитайте публікацію @art_in_war_zones, вдивіться в зображення гімнастки на зруйнованій стіні. Свого часу цей мурал набув неабиякої популярності. Як гадаєте, чому?

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ:

Мета вправи

Проаналізувати пост у соціальній мережі про мурал Бенксі в Бородянці та різні реакції на нього. Висловити свою думку щодо роботи відомого художника в зоні війни.

Крок 1: Загальний аналіз допису

Уважно прочитайте допис

@art_in_war_zones

допис і зображення муралу на ст.28

Зверніть увагу на зображення: що ви бачите?
Які емоції викликає у вас ця картина?

Проаналізуйте гештеги:

#Banksy

#Ukraine

#Borodianka

#ArtOfResistance

#StreetArt

Що вони говорять про зміст посту та його цілі?

Крок 2: Аналіз коментарів (робота в групах)

Об'єднайтесь у групи по 4 особи. Кожен учасник групи отримує для аналізу один із коментарів:

1. Учасник 1:

@oleksiy_b_ukraine

(місцевий житель)

2. Учасник 2:

@art_critic_london

(арт-критик)

3. Учасник 3:

@maria_art_teacher

(вчителька)

4. Учасник 4:

@street_art_collector

(колекціонер)

Завдання для кожного учасника:

- ▶ Прочитайте коментар.
- ▶ Визначте головну думку коментатора. Яку проблему він/вона підіймає?
- ▶ Визначте, які емоції або почуття лежать в основі цього коментаря (наприклад, вдячність, обурення, співчуття, іронія).
- ▶ Підготуйтеся коротко представити свою позицію всій групі.

Крок 3: Обговорення в групах

Кожен учасник по черзі презентує свій аналіз коментаря.

Обговоріть разом "питання для аналізу":

1. **Різні перспективи:** Як відрізняються реакції місцевого жителя, арт-критика, вчительки та колекціонера на один і той же твір?
2. **Етичні питання:** Чи має право художник з іншої країни створювати мистецтво на місці трагедії, навіть з добрими намірами?
3. **Вплив мистецтва:** Яку роль може відігравати мистецтво у подоланні травм війни та привертанні уваги світу до конфлікту?

Крок 4: Загальне обговорення (презентація результатів)

Кожна група ділиться своїми висновками з класом.

Вчитель модерує загальну дискусію, використовуючи "Питання для загального обговорення":

- ▶ Який коментар під постом найбільше резонує з вашими власними думками про роль мистецтва під час кризи?
- ▶ Чи може мистецтво бути нейтральним, або воно завжди несе політичне послання, особливо коли створюється в зоні конфлікту?
- ▶ Як соціальні мережі змінюють спосіб, яким ми сприймаємо і обговорюємо мистецтво – чи допомагають вони поширювати важливі послання, чи спрощують складні питання?

Результат:

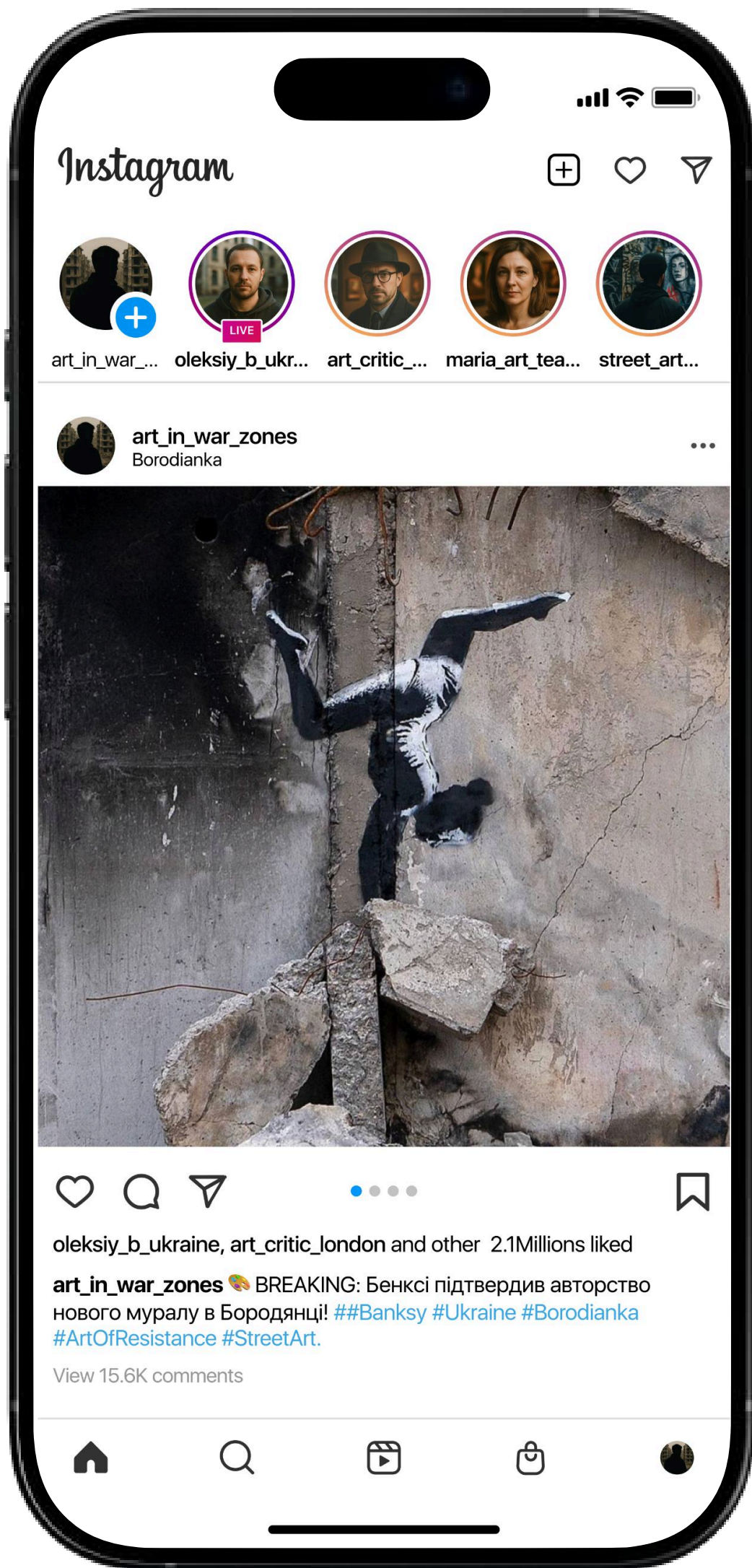
Завершіть дискусію, підбивши підсумки. Обговоріть, що одне й те саме мистецтво може мати абсолютно різний вплив і викликати різні думки залежно від контексту та особистого досвіду людини.

Методичний коментар

Це завдання розкриває складність сучасного мистецтва через реальні суперечки навколо втручання відомого художника в зону активного конфлікту. Формат соціальних мереж дозволяє підліткам аналізувати різні точки зору в знайомому їм середовищі. **Чотири коментарі представляють різні перспективи: місцевого жителя (емоційна вдячність), арт-критика (етичні застереження), педагога (терапевтична цінність) та колекціонера (комерційні протиріччя).** Кожна позиція базується на реальних реакціях, зафіксованих у дослідженні.

Завдання показує, як одне мистецьке втручання може одночасно надихати і викликати суперечки. Підлітки вчаться розуміти, що навіть добрі наміри можуть мати неоднозначні наслідки, а мистецтво завжди існує в складному контексті влади, грошей та політики. **Формат посту в соцмережі наближає історичні події до досвіду підлітків,** показуючи, як глобальні конфлікти відображаються в їхньому цифровому просторі. Це готує їх до критичного аналізу інформації та розуміння множинності перспектив на будь-яку подію.

ЗАВДАННЯ МУРАЛ БЕНКСІ В БОРОДЯНЦІ

- art_in_war_zones**
Borodianka
- art_in_war_zones** 🌟 BREAKING: Бенксі підтвердив авторство нового муралу в Бородянці! Гімнастка робить стійку на руках на стіні зруйнованої російськими ракетами багатоповерхівки. Елегантність проти руйнування. Надія проти відчаю.
- #Banksy #Ukraine #Borodyanka
#ArtOfResistance #StreetArt
- 13 листопада 2022
- @oleksiy_b_ukraine** 🇺🇦 Живу в Бородянці. Це наш дім був зруйнований. Коли побачив цей мурал, заплакав. Це символ того, що ми незламні. Дякую, Бенксі, що показав світу нашу силу через красу.
- 23 хв • 1.2K ❤️
- @art_critic_london** 🤖 Проблематично. Західний художник приїжджає в зону війни, робить "мистецтво на катастрофі", а потім його роботи продають за мільйони. Місцеві люди страждають, а арт-ринок заробляє. Це військовий туризм під виглядом солідарності.
- 1 год • 892 ❤️ • 234 відповідей
- @maria_art_teacher** 📖 Працюю з дітьми-переселенцями. Показала їм цей мурал - вони почали малювати своїх "сильних дівчаток" серед руїн. Мистецтво допомагає їм виразити те, що вони не можуть сказати словами. Інколи один образ вартує тисячі терапевтичних сесій.
- 2 год • 2.8K ❤️
- @street_art_collector** 💰 Вже намагаються відрізати і продати частини стіни! Один шматок оцінили в \$243,900. Бенксі завжди був проти комерціалізації, а тепер його "протест" стає товаром. Іронія вбиває послання.
- 4 год • 456 ❤️ • 127 відповідей

БЛОК 5

АКТИВНОСТІ ДЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ УРОКУ

Слово вчителя. Інструкція до активності.

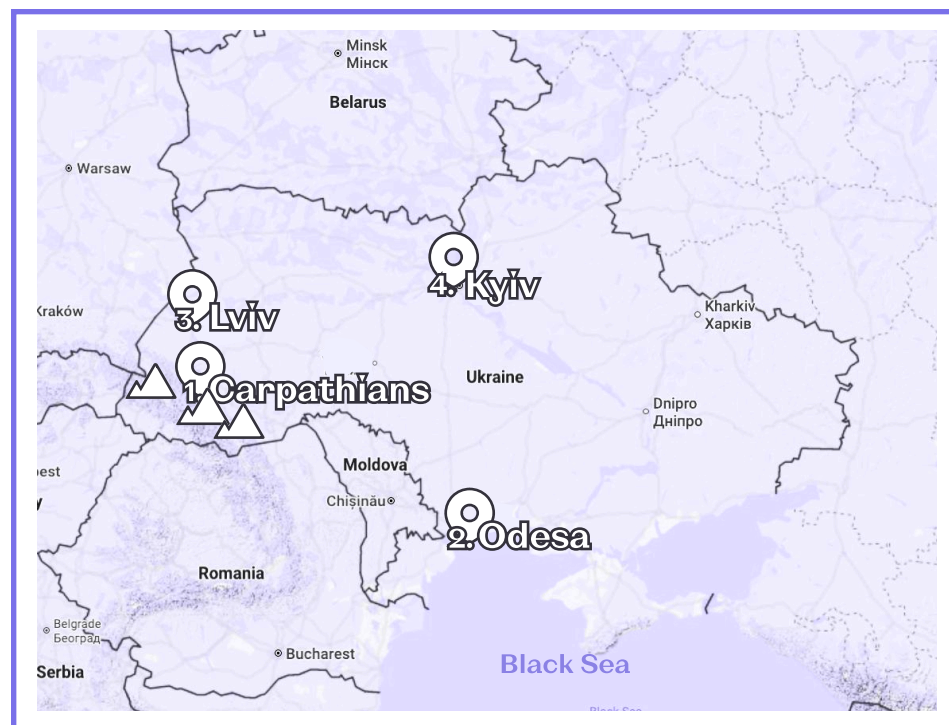

«Упродовж уроку ми з вами спробували “приміряти на себе взуття” українських підлітків, побачили, якими є їхні рутини, як вони навчаються, чим живуть, про що мріють. Можливо, ви дізналися більше про Україну або на щось подивилися інакше, крізь призму особистих історій, які часто говорять більше, ніж статистика чи новини. Історії допомагають нам не лише зрозуміти факти, а й відчутти людський вимір подій, усвідомити близькість мрій і переживань ваших українських ровесників.

І тепер на нас чекає заключне завдання цього уроку.

- ▶ Об'єднайтеся в 4 групи. Перед вами мапа України. Кожна група отримає листівку від українського підлітка з різного регіону – **Карпати, Одеса, Львів, Київ**.

- ▶ Уважно прочитайте короткий текст на листівці, роздивіться зображення й зафіксуйте перше відчуття – яку емоцію ця історія викликає?

- ▶ Потім співвіднесіть місце на листівці з точкою на карті: де це, чим воно особливе, як ландшафт, море чи старовинні вулиці впливають на відчуття дому? А також обговоріть у своїх групах запропоновані нижче запитання.
- ▶ Коли будете готові, сформулюйте коротке представлення для інших груп: назвіть місто чи регіон України з листівки, одну деталь, яка робить життя підлітка, який “надіслав” листівку, впізнаваним для вас особисто, і одну, яка відрізняє його досвід від вашого.

ГРУПА 1: ЛИСТІВКА З КАРПАТСЬКИХ ГІР (БУКОВЕЛЬ)

Привіт! Пишу з
найкрутіших гір України!

Тут місцева страва банош
така смачна, що неодмінно захочеш
ще, а наші лижні схили дарують
найкращий адреналін! Навіть коли
чуємо повітряні тривоги, дивимося на
наші Карпати і знаємо - красу ніхто
не переможе

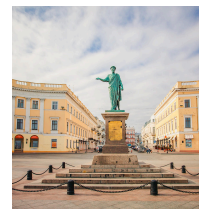
Запитання для обговорення:

1. Де розташовані Карпатські гори? Знайдіть їх на картах України та Європи
2. Чому цей гірський регіон особливий для України? Подумайте про його роль у культурі, туризмі та економіці.
3. Що означає жити в гірській місцевості під час війни? Чому гори можуть здаватися "безпечнішими"?
4. Підліток згадує місцеву їжу. Чому, на вашу думку, їжа настільки важлива при описі рідного міста?
5. Як природні ландшафти (як-от гори) формують ідентичність людей і відчуття дому?
6. "Навіть коли чуємо повітряні тривоги..." Що це розповідає про життя підлітків у "відносно безпечних" регіонах?
7. Як, на вашу думку, природна краса допомагає людям у важкі часи?

ГРУПА 2: ЛИСТІВКА З УЗБЕРЕЖЖЯ ЧОРНОГО МОРЯ (ОДЕСА)

Привіт! Я зараз в Одесі.

Ми тут як одна велика
родина! Після школи іноді
ходимо до моря, але пляжі зараз закриті,
тому просто сидимо на набережній. А ще
ми почали волонтерити, збираємо речі
для наших захисників. Знаєш, це наша
"південна столиця" - тут своя атмосфера і
свої правила, а море завжди надихає.

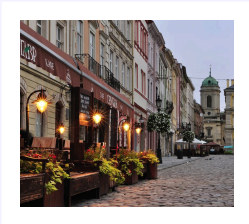
Запитання для обговорення:

1. Чому Одесу називають "південною столицею"? Яке географічне та культурне значення має це місто біля моря?
2. "Море завжди надихає нас." Яку роль відіграє життя біля моря чи океану в житті підлітка?
3. Як, на вашу думку, життя біля води впливає на світогляд людей?
4. "Пляжі зараз закриті." Як це впливає на життя підлітка? Які ще обмеження можуть існувати в портовому місті під час війни?
5. "Ми волонтеримо, збираємо речі для наших захисників." Що це говорить про роль молоді в українському суспільстві зараз?
6. Як підлітки у вашій країні допомагають своїм громадам під час важких часів?
7. "Ми тут як одна велика родина." Що створює це відчуття спільноти?
8. Наскільки важливо мати сильну місцеву ідентичність під час складних часів?

ГРУПА 3: ЛИСТІВКА З ІСТОРИЧНОГО ЗАХОДУ УКРАЇНИ (ЛЬВІВ)

Вітання зі Львова!

Наше місто – як казка з бруковими вуличками і найкращою кавою в Україні. Навіть під час повітряних тривог наша Площа Ринок не втрачає свій шарм - ми тут не просто виживаємо, ми живемо на повну! ☕

Запитання для обговорення:

1. Де знаходиться Львів? Чому його знають як один із головних культурних та історичних центрів України?
2. "Як казка з бруковими вуличками." Що означає для підлітка жити в місті з багатовіковою історією?
3. Як, на вашу думку, життя серед історії впливає на ідентичність та світогляд людини?
4. "Навіть під час повітряних тривог... ми живемо на повну!" Як ви розумієте цю фразу?
5. Що це говорить про стійкість та психологічну адаптацію української молоді?
6. "Найкраща кава в Україні." Як щось на кшталт культури кав'ярень може стати візитівкою міста?
7. Які місцеві традиції чи страви представляють ваше рідне місто або регіон?

ГРУПА 4: ЛИСТІВКА ІЗ СТОЛИЦІ (КИЇВ)

Вітання з Києва!

Тут найкрутіші стрит-арт мурали розповідають історії міста, а їхати на електросамокаті через історичний Поділ - це просто неймовірно! У нашому місті дух свободи відчувається кожним нервом, і це неймовірне відчуття! 🇺🇦

Запитання для обговорення:

1. Де розташований Київ? Чому він є найважливішим політичним, культурним та історичним центром України?
2. Як тут поєднуються історія та сучасність? Знайдіть приклади в тексті листівки.
3. Як це - бути підлітком у столиці вашої країни?
4. "Дух свободи відчувається кожним нервом." Що, на вашу думку, означає ця фраза для підлітка, який живе в столиці під час війни?
4. "Електросамокат через Поділ – просто неймовірно!" Що цей образ розповідає про сучасну українську молодь?
5. Наскільки важливі технології та активний спосіб життя для підлітків сьогодні?
6. Які глобальні тренди ви впізнаєте в цій листівці?
7. Як підлітки по всьому світу поділяють схожі інтереси, незважаючи на різні обставини життя?

Запитання для рефлексії всіх груп:

- ▶ Універсальний підлітковий досвід: Які схожості ви помічаєте між цими українськими підлітками та собою? (дружба, технології, їжа, мрії тощо)
- ▶ Стійкість: Як ці підлітки показують силу та надію, незважаючи на життя під час війни? Чого ми можемо від них навчитися?
- ▶ Культурні мости: Які запитання ви б поставили цим українським підліткам, якби могли їх зустріти? Чим би ви хотіли поділитися зі свого життя?
- ▶ Глобальне громадянство: Як розуміння різних точок зору може допомогти створити більш пов'язаний світ?

Коментар для вчителя:

Листівки і запитання до них можна роздрукувати і роздати кожній групі. Дозвольте учням обрати ті запитання, відповіді на які їм найцікавіше дати.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ:

На завершення вчитель/-ка пропонує коротку письмову рефлексію:

«Напишіть листа одному з героїв відео, чия історія вам сьогодні відгукнулася найбільше: Орині, Назарію, Діані, друзям Романа – Віталієві і Дарії. Розкажіть про те, що у його чи її щоденному житті вам близьке, що вас здивувало, що викликало особливий інтерес. Поставте запитання, відповіді на які ви не отримали з відео. Розпитайте більше про Україну і життя під час війни, якщо цікаво. Розкажіть про себе і свою країну.»

Якщо ваші учні матимуть бажання надіслати свого листа одному з героїв відеоісторій, дайте їм адресу peacelesson@summitflg.org і попросіть в темі листа вказати, кому саме лист адресовано.

Адресат його обов'язково отримає! :) Буде чудово, якщо між підлітками з України і вашими учнями зав'яжеться діалог і дружба!

ДЛЯ ТИХ, КОМУ ЦІКАВО ДІЗНАТИСЯ ПРО УКРАЇНУ БІЛЬШЕ

Новинні медіа

UNITED24

THE KYIV INDEPENDENT

Kyiv Post

Anna from Ukraine

Культурні медіа, канали, курси

Ukrainer

UKRAINE

.ua

**ukrainian
institute**

Ukrainer

Udemy

**YouTube
Cultural Front**

Історичні медіа, канали, курси

- ▶ Timothy Snyder. The Making of Modern Ukraine. Серія лекцій від Єльського університету.
- ▶ Serhii Plokhy: History of Ukraine, Russia, Soviet Union, KGB, Nazis & War | Lex Fridman Podcast #415
- ▶ Онлайн-курс на Coursera: Україна: історія, культура та ідентичності

Які книги почитати?

- ▶ Serhii Plokhy – The Gates of Europe: A History of Ukraine
- ▶ Serhii Plokhy – The Last Empire: The Final Days of the Soviet Union
- ▶ Anne Applebaum – Red Famine: Stalin's War on Ukraine
- ▶ Andrew Wilson – The Ukrainians: Unexpected Nation
- ▶ Anna Reid – Borderland: A Journey Through the History of Ukraine
- ▶ Luke Harding – Invasion: The Inside Story of Russia's Bloody War and Ukraine's Fight for Survival
- ▶ Peter Pomerantsev – This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality
- ▶ Andrey Kurkov – Ukraine Diaries
- ▶ You Don't Know What War Is: The Diary of a Young Girl From Ukraine, Yeva Skalietska

ЯКІ ФІЛЬМИ ПОДИВИТИСЯ?

Документальні фільми

Winter on Fire: Ukraine's Fight for Freedom (2015)

NETFLIX

Freedom on Fire: Ukraine's Fight for Freedom (2022)

Apple TV+ **prime video**

The Earth Is Blue as an Orange (2020)

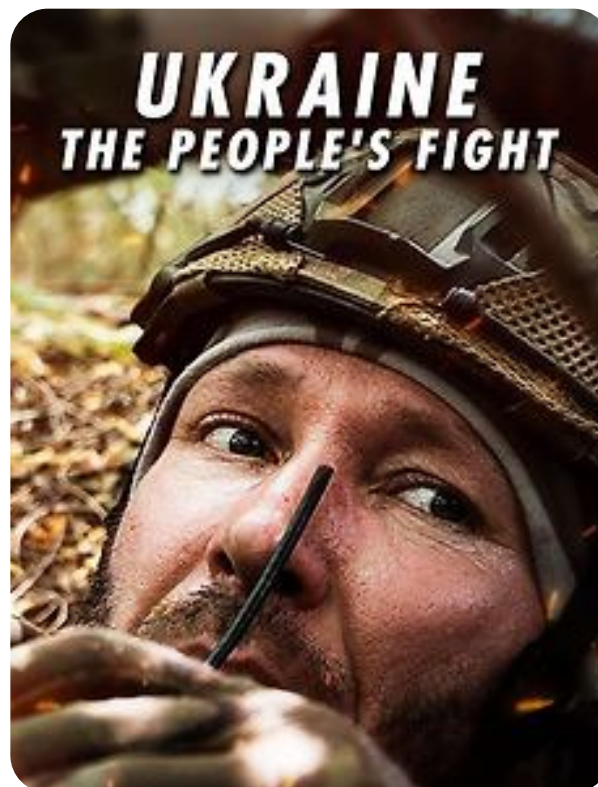
HBOmax **Apple TV+** **dafilms.com**

20 Days in Mariupol (2023)

BS Frontline (безкоштовно у США), Hulu, Disney+ (у Європі через bundle),

Apple TV+ **prime video**

Ukraine: The People's Fight (2022, ITV/ITN)

ITVX (Велика Британія), іноді доступний на YouTube офіційними каналами

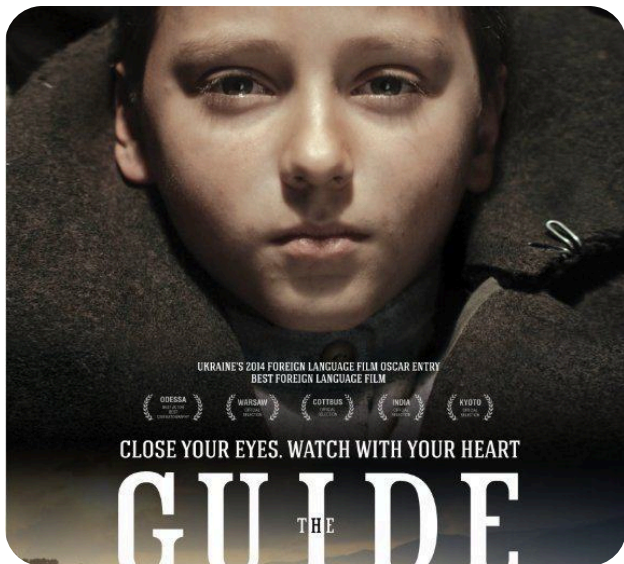
Mr. Jones (2019)

Apple TV+ **prime video**
Google TV **hulu**

ЯКІ ФІЛЬМИ ПОДИВИТИСЯ?

Художнє кіно

The Guide (Поводир, 2014)

Atlantis (2019)

Klondike (2022)

Міжнародні проекти

The Tribe (Плем'я, 2014)

Criterion Channel
(North America)

Rhino (Носоріг, 2021)

Chernobyl (2019, HBO miniseries)

НАД УРОКОМ ПРАЦЮВАЛИ

Ідея і координація

Олена Северенчук,
стратегічна кураторка
проєкту “Зміст” БФ savED

Розроблення уроку

Юлія Топольницька, викладачка кафедри новітньої історії України КНУТШ, співавторка модельних навчальних програм, підручників і посібників, кандидат історичних наук, лідерка громадянського та історичного напрямку проєкту “Зміст”

Ігор Хворостяний, керівник Офісу впровадження НУШ при МОН, учитель української мови та літератури, автор програм, підручників і курсів, кандидат філологічних наук

Олександр Охріменко, історик-мідієвіст, учитель, співавтор програм і підручників, кандидат історичних наук

Антоніна Макаревич, заступниця керівника Офісу впровадження НУШ при МОН, авторка підручників і посібників, кандидатка історичних наук

Анастасія Онатій, керівниця відділу освітніх програм БФ savED, авторка програм і підручників, кандидатка філологічних наук, лідерка мовно-літературного напрямку проєкту “Зміст”

Дизайн та верстка уроку

Михайло Карпенко,
Design-Lead БФ savED,
Міністерства освіти та науки

**Будемо раді співпраці
з вами і зворотному зв'язку!**

peacelesson@summitflg.org